

LLIBRES

Detalls, cicatrius i algunes mentides: Ciutat Vella com mai t'hi havies fixat

El llibre 'Barcelona, la memòria de les pedres' revela múltiples racons desconeguts del centre de la capital catalana

Jordi Palmer

Foto: **Albertí Editor**

Barcelona, Diumenge, 27 de març de 2022. 05:30

Temps de lectura: 4 minuts

El districte de Ciutat Vella és el nucli fundacional de la **gran urbs metropolitana que avui és Barcelona**. Habitada des de temps dels romans, quan al Mont Tàber es va establir la **Colonia Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino**, fins als nostres dies, la **seva trama urbana ha estat cisellada al llarg dels segles** i modulada pels avatars històrics. Entre aquells murs que la van encotillar hi ha milers d'històries, detalls, cicatrius i racons sovint desconeguts, i també algunes mentides i llegendes urbanes que, per molt que s'hagin repetit al llarg del temps, són fonamentalment invencions. Ciutat Vella és, en tot cas, producte de tot plegat.

Ara, el llibre '**Barcelona, la memòria de les pedres**' (Albertí Editor, 2022), obra del llicenciat en Antropologia Social i Cultural, Psicologia i Documentació **Juan Carlos Bote Escobar** (Mataró, 1976) recull el **trànsit històric d'aquest districte** i la seva evolució al llarg dels segles a partir de les seves grans construccions, les reformes urbanístiques i, en resum, les vivències dels seus habitants, que han deixat milers de petjades que sovint passen desapercibudes però que, de fet, són bàsiques per entendre com ha evolucionat la ciutat i els seus habitants i expliquen per què és com és la Barcelona del segle XXI.

Una ciutat de muralles

Si una característica defineix Ciutat Vella és el fet que es tracta d'un recinte emmurallat, de fet **un triple recinte emmurallat**. La muralla romana i les dues medievals. La gràcia de Bote és que al llibre revela alguns dels secrets més ben guardats de cada recinte, com ara que al carrer d'Avinyó, 19, seu de l'Associació Excursionista d'Etnografia i Folklore, es poden veure alhora **panys de paret de les dues muralles romanes, la del segle I i la del segle III**. Potser no és prou sabut, però pel que fa al segon recinte, el que incloïa la muralla de la Rambla, la situació de les antigues portes es pot reconèixer fàcilment.

En un edifici original de la Barceloneta, al carrer de Sant Carles, encara es poden veure les marques de referència de cada illa / Albertí Editor

Per fer-ho, n'hi ha prou de localitzar, tot baixant o pujant per la Rambla, un seguit de **grups de fanals de cinc braços**. Resulta que estan col·locats precisament allà on hi havia els **antics portals de Santa Anna, de Portaferri, de la Boqueria, de Trencaclaus i de Sant Francesc**. O que a la rampa d'accés al pàrquing de la plaça del Teatre es conserva un llenç de muralla. Pel que fa a la segona muralla medieval, la del segle XV i que engloba també el Raval, segons l'autor encara es pot veure fugisserament un tros quan "s'utilitza l'ascensor que baixa a l'estació dels ferrocarrils de la Plaça de Catalunya" o, previ pagament de l'entrada, al **cèlebre i alhora sòrdid Bagdad Club**.

A més, l'autor defensa la tesi que, precisament, va ser la **presència de la muralla romana**, aparentment "**hipertrofiada**" davant la magnitud física de la mateixa ciutat de Barcino, la que **explica que Barcelona hagi acabat sent la capital de Catalunya**, perquè va ser la ciutat triada pel visigot Ataulf per establir-se i fer-se construir un palau reial, motiu suficient perquè, posteriorment, els carolingis en fessin la ciutat principal dels incipients comtats de la marca que van establir més enllà dels Pirineus, i des d'aleshores fins al segle XXI mai més s'ha discutit la capitalitat de Barcelona.

Cicatrius grans i petites

Ciutat Vella està feta també de cicatrius, algunes de petites, com els **petits taulers d'alquerc -un joc simple si ens hi referim amb un altre nom, 'cinc en ratlla'**- que s'han trobat gravats en pedra dels quals n'hi ha que provenen de l'època visigòtica, o les **fenedures visibles en diverses esglésies**, incisions en carreus on els esmoladors feien la seva feina sota la suposició que esmolar en llocs sagrats "atorgava unes propietats especials a l'eina esmolada" i que encara són visibles a la Catedral o a l'església de Santa Anna i fins i tot en edificis civils com els murs del Palau de la Generalitat del carrer de Sant Sever.

Cartell publicitari del mag Fructuós Calonge, que encara sobreviu a la plaça Reial / Albertí Editor

Altres cicatrius de Ciutat Vella són tan grans que poden arribar a passar desapercebudes precisament per això, es tracta de grans reformes urbanístiques, **'urbicidis' en diu l'autor**, com ara l'eix Ferran - Jaume I - Princesa, obert a mitjans del segle XIX, la mateixa plaça de Sant Jaume, que va suposar enderrocar diversos edificis entre l'Ajuntament i la Generalitat per dotar la ciutat d'un fòrum cívic situat, si fa no fa, on hi havia el centre de la ciutat romana, o la **prou coneguda obertura de la Via Laietana**, que a principis del segle XX va esventrar completament Ciutat Vella i que encara avui és matèria polèmica.

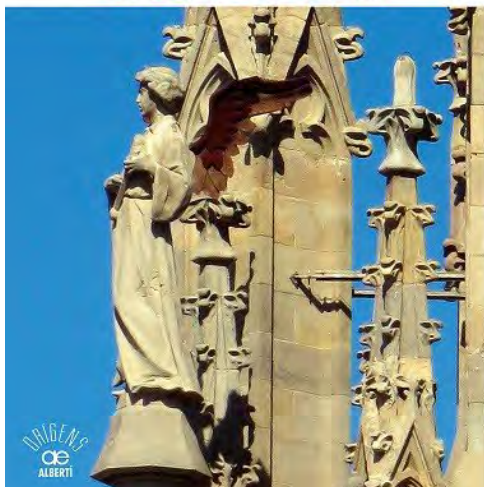
Algunes mentides sorprenents

La ciutat és espai abonat per a la creació de llegendes urbanes, i moltes vegades les fabulacions sense fonament han servit per donar explicacions a situacions que no eren prou conegudes. Així, l'existència de diverses **escultures de caragols a la catedral** ha donat lloc a històries com ara que **simbolitzaven les banyes d'un dels constructors** per la seva dona infidel o que eren un recordatori d'una plaga d'aquests animals. L'explicació de Bote, molt més senzilla, és tan simple com que **servien "per senyalitzar l'existència de les escales de caragol"** que connectaven el terrat amb la planta baixa. Decebedor, però pràctic.

Barcelona, la memòria de les pedres

Entendre Ciutat Vella

Juan Carlos Bote Escobar

Portada del llibre 'Barcelona, la memòria de les pedres' de Juan Carlos Bote Escobar / Alberti Editor

Altres mentides que assenyalava l'autor de 'Barcelona, la memòria de les pedres' són la de **la falsa cana de la motllura del lateral de la capella de Santa Llúcia**. Si la creença popular és que era el model de la mesura exacta de la cana barcelonina -un tipus de mesura anterior a l'adopció del sistema mètric-, la realitat és que no s'ajusta a la mesura real de la cana i l'autor aposta perquè "simplement es tracta d'un element decoratiu". El que sí que és cert, en tot cas, és que Barcelona va tenir un paper destacat en la definició del metre, ja que es va utilitzar com a referència per mesurar el meridià que connecta la capital catalana amb Dunkerque, tot passant per París.

I encara una última mentida com a colofó de tot plegat. La **suposada sinagoga major de Barcelona del carrer Marlet**, descoberta a finals del segle XX, no és tal segons l'autor d'aquest llibre, que recorda que "**hi ha evidència documental que en realitat era al carrer de Salomó ben Adret, 9**", és a dir, molt a prop però no al mateix lloc. En tot cas, i més enllà de la discussió que tot plegat pugui suscitar, el fet és que el llibre és **una font de detalls** que sovint passen per alt.

El claustre del gòtic del monestir de Santa Maria de Jerusalem, originalment situat a l'actual plaça de la Gardunya, actualment forma part del col·legi Sant Miquel, al carrer Muntaner / Alberti Editor

Només alguns més, per obrir boca: les marques d'illa que encara es conserven en un edifici de la Barceloneta; el vitrall de Santa Maria del Mar que ajunta els rivals de la guerra de Successió, l'arxiduc Carles i Felip, duc d'Anjou Felip; els **centenaris rètols publicitaris que encara es conserven a la plaça Reial**; el claustre gòtic del monestir de Santa Maria de Jerusalem trasplantat a un col·legi de l'Eixample o la **sorprenent revelació que a Barcelona hi ha disset fonts de Canaletes**. Venen ganes de llegir?